

שיעור זה מוקדש לרפואה שלמה של חיה שיינדל בת פייגה

שם השיעור: התמורות בזיכרון מצרים אצל דור יוצאי

מצרים

שם המרצה: ד"ר יושי פרג'ון yoshifa@gmail.com

סיפורי השעבוד והיציאה ממצרים הם הזיכרונות המרכזיים בתנ"ך

1. האופן שבו ה' מציג את עצמו באוזני בני ישראל נשען על שעבוד מצרים ועל היציאה משם

שמות י"ט: (ג) ומִשֶׁה עָלָה אֶל הָאֱלֹהִים וַיִּקְרָא אֵלָיו ה' מִן הַהָר לֵאמֹר כֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב וְתֹגִיד לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל: (ד) אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם וְאֲשָׂא אֶתְכֶם עַל כַּנְפֵי נְשָׁרִים וְאָבֹא אֶתְכֶם אֵלָי: (ה) וְעַתָּה אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמָעוּ בְּקוֹלִי וְשִׁמַּרְתֶּם אֶת בְּרִיתִי וְהִיִּיתֶם לִי סֹגְלָה מִכָּל הָעַמִּים כִּי לִי כָל הָאָרֶץ: (ו) וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מִמְּלֶכֶת כְּהֻנִּים וְגוֹי קָדוֹשׁ אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תְּדַבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
שמות כ': (א) וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לְאַמֵּר: ס (ב-ג) אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פָּנָי:

2. הופעות מצרים בתנ"ך

סיפורי מצרים נועדו לעצב את התודעה הישראלית והעולמית

3. סיפור יציאת מצרים נועד לעצב את התודעה הישראלית

שמות פרק י: (א) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה בֹּא אֶל פְּרַעֲהָ כִּי אֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֶת לְבֹו וְאֶת לֵב עֶבְדִּיו לִמְעַן שְׁתִּי אֶתְּחִיל אֵלָה בְּקִרְבּוֹ: (ב) וְלִמְעַן תִּסְפֹּר בְּאָזְנֵי בְנֵה וּבְנֵה בְנֵה אֶת אֲשֶׁר הִתְעַלְלִיתִי בְּמִצְרַיִם וְאֶת אֶתְחִיל אֲשֶׁר שְׁתִּי אֶתְּחִיל בְּכֶם וַיְדַעְתֶּם כִּי אֲנִי ה':

4. סיפור יציאת מצרים נועד לעצב את התודעה המצרית והכלל עולמית

שמות פרק ז: (ג) וְאֲנִי אֶקְשֶׁה אֶת לֵב פְּרַעֲהָ וְהִרְבִּיתִי אֶת אֶתְחִיל וְאֶת מוֹפְתֵי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם: (ד) וְלֹא יִשְׁמָע אֶלְכֶם פְּרַעֲהָ וְנִתְּחִיל אֶת יְדֵי בְּמִצְרַיִם וְהוֹצֵאתִי אֶת צְבָאֲתִי אֶת עַמִּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשִׁפְטִים גְּדֹלִים: (ה) וַיִּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי אֲנִי ה' בְּנִטְתִּי אֶת יְדֵי עַל מִצְרַיִם וְהוֹצֵאתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם:
שמות ט': (יג) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הִשְׁכֵּם בִּבְקֹר וְהִתְיַצֵּב לִפְנֵי פְרַעֲהָ וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי הָעִבְרִים שְׁלַח אֶת עַמִּי וַיַּעֲבֹדְנִי: (יד) כִּי בַּפֶּעַם הַזֹּאת אֲנִי שֹׁלֵחַ אֶת כָּל מַגְפֵּיתִי אֵל לְבָהּ וּבַעֲבָדֶיךָ וּבַעֲמָדָה בַּעֲבוּר תִּדַּע כִּי אֵין כְּמִנִּי בְּכָל הָאָרֶץ: (טו) כִּי עַתָּה שֹׁלַחְתִּי אֶת יָדִי וְאֶף אוֹתָהּ וְאֶת עַמָּהּ בְּדָבָר וּתִפְחַד מִן הָאָרֶץ: (טז) וְאוֹלָם בַּעֲבוּר זֹאת הָעֲמָדָתִיךָ בַּעֲבוּר הָרָאשֶׁתִּיךָ אֶת כָּחִי וְלִמְעַן סִפֹּר שְׁמִי בְּכָל הָאָרֶץ:

5. סיבה להימנע מהשמדת ישראל היא הרצון לשמור את ההשפעה של סיפור היציאה ממצרים

שמות ל"ב: (יא) וַיַּחַל מֹשֶׁה אֶת פָּנָיו ה' אֱלֹהֵיו וַיֹּאמֶר לָמָּה ה' יַחַרָה אַפֶּךָ בַּעֲמָדָה אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ג

בכח גדול ובגד חזק: (יב) למה יאמרו מצרים לאמר ברעה הוציאם להרג אתם בקרים ולכלתם מעל פני האדמה שוב מחרון אפה והנחם על הרעה לעמה: ... (יד) וינחם ה' על הרעה אשר דבר לעשות לעמו: במדבר י"ד: (יג) ויאמר משה אל ה' ושמעו מצרים כי העלית בכחך את העם הזה מקרבו: (יד) ואמרו אל יושב הארץ הזאת שמעו כי אתה ה' בקרב העם הזה אשר עין בעין נראה אתה ה' ונעננה עמך עליהם ובעמך ענו אתה ה' לך לפניך יומם ובעמוד אש ללילה: (טו) והמתה את העם הזה כאיש אחד ואמרו הגוים אשר שמעו את שמעך לאמר: (טז) מבולתי יכלת ה' להביא את העם הזה אל הארץ אשר נשבע להם וישחטם במדבר: ... (כ) ויאמר ה' סלחתי כדברך:

6. סיפור יציאת מצרים הצליח לעצב את התודעה של יושבי הארץ

שמואל א' ד': (ז) ויראו הפלשתים כי אמרו בא אלהים אל המזבחה ויאמרו אוי לנו כי לא היתה כזאת אתמול שלשם: (ח) אוי לנו מי יצילנו מיד האלהים האדירים האלה האלה האלה המפנים את מצרים בכל מכה במדבר: (ט) התחזקו והיו לאנשים פלשתים פן תעבדו לעברים כאשר עבדו לכם והייתם לאנשים ונלחמם:

שמואל א' ו': (ב) ויקראו פלשתים לכפנים ולקסמים לאמר מה נעשה לארון ה' הודענו במה נשלחנו למקומו: (ג) ויאמרו אם משלחים את ארון אלהי ישראל אל תשלחו אותו ריקם כי תשיבו לו אשם אז תרפאו ונודע לכם למה לא תסור ידו מכם: (ד) ויאמרו מה האשם אשר נשיב לו ויאמרו מספר סרני פלשתים חמשה [כתיב: עפלי] טחרי זהב וחמשה עברי זהב כי מגפה אחת לכלם ולסרניכם: (ה) ונעשיתם צלמי [כתיב: עפליכם] טחריכם וצלמי עבריכם המשחיתם את הארץ ונתתם לאלהי ישראל כבוד אולי יקל את ידו מעליכם ומעל אלהיכם ומעל ארצכם: (ו) ולמה תכבדו את לבבכם כאשר כבדו מצרים ופרעה את לבם הלא פאשר התעלל בהם וישלחום וילכו:

מצוות העוסקות בזיכרון של שעבוד מצרים והיציאה משם

7. מצוות שמשמרות את זכר שעבוד מצרים

שמות פרק כג: (ט) וגר לא תלחץ ואתם ידעתם את נפש הגר כי גרים הייתם בארץ מצרים: ויקרא פרק יט: (לג) וכי יגור איתך גר בארצכם לא תונו אותו: (לד) בארצם מכם יהיה לכם הגר הגר אתכם ואהבתם לו כמוך כי גרים הייתם בארץ מצרים אני ה' אלהיכם:

דברים פרק כד: (יט) כי תקצר קצירך בשדה ושכחת עמר בשדה לא תשוב לקחתו לגר ליתום ולאלמנה יהיה: ... (כ) כי תחבט זיתך לא תפאר אתריד לגר ליתום ולאלמנה יהיה: (כא) כי תבצר פרקך לא תעולל אתריד לגר ליתום ולאלמנה יהיה: (כב) וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים על פן אנכי מצוה לעשות את הדבר הזה:

דברים פרק כג: (ח) לא תתעב אדמי כי אחידה הוא לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו: (ט) בנים אשר יולדו להם דור שלישי יבא להם בקהל ה':

8. מצוות שמשמרות את זכר יציאת מצרים

שמות פרק יב: (יד) והיה היום הזה לכם לזכרון וסגתם אותו חג לה' לדורתיכם חקת עולם תחגגו: ... (יז) ושמרתם את המצות כי בעצם היום הזה הוצאתי את צבאותיכם מארץ מצרים ושמרתם את היום הזה לדורתיכם חקת עולם: ... (כה) והיה כי תבאו אל הארץ אשר יתן ה' לכם כאשר דבר ושמרתם את העבדה הזאת: (כו) והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבדה הזאת לכם: (כז) ואמרתם זבח פסח הוא לה' אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים בנגפו את מצרים ואת בתינו הציל: ...

שמות פרק יג: (ג) ויאמר משה אל העם זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים מבית עבדים כי בחזק יד הוציא ה' אתכם מזה ולא יאכל חמץ: (ד) היום אתם יצאים בחדש האביב: ... (ח) והגדת לבנה ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים: (ט) והיה לך לאות על ידך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה' בפיך כי ביד חזקה הוצאך ה' ממצרים:

דברים ט"ז: (א) שמור את חדש האביב ועשית פסח לה' אלהיך כי בחדש האביב הוציאך ה' אלהיך ממצרים לילה: (ב) ונחת פסח לה' אלהיך צאן ובקר במקום אשר יבחר ה' לשכן שמו שם: (ג) לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עני כי בחפזו יצאת מארץ מצרים למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך:

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ג

9. מצוות שמשלכות בין זיכרון השעבוד לזיכרון הגאולה

ויקרא פרק כה: (לט) וכי ימוך אחיך עמך ונמכר לך לא תעבד בו עבד עבד: (מ) כשכיר כתושב יהיה עמך עד שנת היכל יעבד עמך: (מא) ויצא מעמך הוא ובניו עמו ושב אל משפחתו ואל אחוזת אבותיו לשוב: (מב) כי עבדי הם אשר הוצאתי אתם מארץ מצרים לא ימכרו ממכרת עבד: (מג) לא תרדה בו בפרך ויראת מא-להיך:

דברים פרק טו: (יב) כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה ועבדך שש שנים ובשנה השביעית תשלחנו חפשי מעמך: (יג) וכי תשלחנו חפשי מעמך לא תשלחנו ריקם: (יד) העניק תעניק לו מצאנך ומגנך ומימך אשר ברכה ה' א-להיך תתן לו: (טו) וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויפדה ה' א-להיך על פן אנכי מצוך את הדבר הזה היום:

דברים פרק ה: (יב) שמור את יום השבת לקדשו פאשר צוה ה' א-להיך: (יג) ששת ימים תעבד ועשית כל מלאכתך: (יד) ויום השביעי שבת לה' א-להיך לא תעשה כל מלאכה אתה ובתך ובנך ועבדך ואמך ושורך וחמורך וכל בהמתך וגרך אשר בשעריך למען ינוח עבדך ואמך כמוך: (טו) וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויצאה ה' א-להיך משם ביד חזקה ובזרע נטויה על פן צוה ה' א-להיך לעשות את יום השבת:

זיכרון מצרים בסיפורי התורה

המבלי אין קברים במצרים לקחתנו למות במדבר – שמות י"ג-י"ד

10. ה' מעב את בני ישראל במדבר – שמות י"ג

(יז) ויהי בשלח פרעה את העם ולא נחם א-להים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא כי אמר א-להים פן ינחם העם בראתם מלחמה וישבו מצרימה: (יח) ויסב א-להים את העם דרך המדבר ים סוף וחמשים עלו בני ישראל מארץ מצרים:

11. עבדים אינם יכולים להפוך מיד ללוחמים – רמב"ם, מורה הנבוכים (קאפח), חלק שלישי, פרק לב

שאין בטבע האדם שיגדל בשעבוד העבדות בחמר ובלבנים וכדומה להם וישטוף ידיו לשעתו מלכלוכם וילחם עם ילידי הענק מיד... (ש)נהלם ה' בעיניכם במדבר עד שנתאמצו נפשותיהם, כפי שכבר ידוע כי המדבריות ופראות הגוף מביאים אומץ...

חמושים אבל חסרי אונים – עמוס חכם, שמות כרך א' (דעת מקרא), עמ' רל"ח
וחמשים עלו בני-ישראל מארץ מצרים – ... ונכתב דבר זה כאן להודיע, שהחשש פן-ינחם העם בראתם מלחמה' היה מחמת שפלות רוחם של ישראל, שהרגלו בחיי עבדות, אבל לא מחמת שלא היו להם כלי זין להלחם.

12. מדוע ה' מעמיד את בני ישראל בפני מלחמה שהם אינם יכולים להתמודד עמה?

קריעת ים סוף (שמות י"ד)	היציאה ממצרים (שמות י"ג)
[י"ד, א] וידבר ה' אל-משה לאמר: [ב] דבר אל-בני ישראל וישבו ויחננו לפני פי החירת בין מגדל ובין הים לפני פעל צפן נכחו תחננו על-הים: [ג] ואמר פרעה לבני ישראל נבכים הם בארץ סגר עליהם המדבר: [ד] וחזקתי את-לב-פרעה וירדף אחריהם...	[יח] ויסב א-להים את-העם דרך המדבר ים-סוף
[ה] ... ויהפך לבב פרעה ועבדיו אל-העם ויאמרו מה-זאת עשינו כי-שלחנו את-ישראל מעבדנו:	[יז] ויהי בשלח פרעה את-העם
[ח] ... ובני ישראל יצאים ביד רמה:	[יח] ... וחמשים עלו בני-ישראל מארץ מצרים:
[ו] ויאסר את-רכבו ואת-עמו לקח עמו: [ז] ויקח שש-מאות רכב בחור וכל רכב מצרים ושלשם על-כלו: [ח] ויחזק ה' את-לב פרעה מלך מצרים וירדף אחר בני ישראל ... ופרעה הקריב	[יז] ... ולא נחם א-להים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ג

וַיִּשְׂאוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל אֶת-עֵינֵיהֶם וַהֲנִה מִצְרַיִם נֹסֵעַ אַחֲרֵיהֶם וַיִּירָאוּ מְאֹד...	כִּי אָמַר אֱ-לֹהִים פָּן-יִנָּחֵם הָעָם בְּרֹאֲתָם מִלַּחְמָה
[וַיֹּאמְרוּ אֶל-מֹשֶׁה הַמַּבְלִי אֵין-קָבָרִים בְּמִצְרַיִם לְקַחְתָּנוּ לְמוֹת בְּמִדְבָּר מִה-זֹּאת עָשִׂיתָ לָנוּ לְהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם: [וַיֹּב] הֲלֹא-זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֵלֶיךָ בְּמִצְרַיִם לֵאמֹר חֲדַל מִמֶּנּוּ וְנַעֲבֹדָה אֶת-מִצְרַיִם כִּי טוֹב לָנוּ עֲבַד אֶת-מִצְרַיִם מִמָּוֶתנוּ בְּמִדְבָּר:	פָּן-יִנָּחֵם הָעָם... וְשָׁבוּ מִצְרַיִמָּה:

13. מדוע בני ישראל פוחדים מן המצרים? ראב"ע, הפירוש הארוך לשמות י"ד, יג

יש לתמוה, איך יירא מחנה גדול משש מאות אלף איש מן הרודפים אחריהם? ולמה לא ילחמו על נפשם ועל בנייהם? התשובה: כי המצרים היו אדונים לישראל, וזה הדור היוצא ממצרים למד מנעוריו לסבול עול מצרים, ונפשו שפלה, ואיך יוכל להלחם עם אדניו? והיו ישראל נרפים ולא היו מלומדי מלחמה. הלא תראה, כי עמלק בא בעם מעט, ולולי תפילת משה היה חולש ישראל...

14. המצרים והישראלים שוכחים את עשרת המכות – מ"ד קאסוטו, פירוש על ספר שמות, עמ' 112

מה זאת עשית לנו להוציאנו ממצרים ... מעניינת ההקבלה שבין שאלה זו של בני ישראל ובין שאלתם של המצרים בפס' ה' (מה זאת עשינו? – מה זאת עשית?). בשעה גורלית זו מתחרטים שני העמים על מה שעשו, ועדיין אינם מבינים שהכל היה בידי שמים.

15. האם הישראלים אמרו למשה חדל ממנו ונעבדה את מצרים? הנוסח השומרוני לשמות ו, ט: ...ולא שמעו את משה מקצר רוח ומעבדה קשה. ויאמרו אל משה חדל נא ממנו ונעבדה את מצרים כי טוב לנו עבד את מצרים ממותנו במדבר.

16. ישראל משכתבים את הזיכרון שלהם – מ"ד קאסוטו, פירוש על ספר שמות, עמ' 113

שאלה זו מתמיהה לכאורה, שהרי לא קראנו למעלה שנאמרו דברים כאלה אל משה... ואולם מבחינה פסיכולוגית העניין מתבאר יפה: בשעת הסכנה עולה על לבם של בני ישראל זכרון אותה המחאה, ונדמה להם עכשיו כאילו היא היתה יותר חריפה ונבעה מתוך ראיית הנולד, וכאילו המצב הנוכחי מצדיק אותה, כי המוות צפוי עכשיו במדבר.

17. מהי התכלית של סיפור קריעת ים סוף? ר' אלחנן סמט, עיונים בפרשות השבוע – סדרה ראשונה:

ניתן לומר כי ישראל אמנם יצאו ממצרים, אולם עדיין יש להוציא את מצרים מתוך ישראל. עלייתם של בני ישראל 'חֲמִשִּׁים' ממצרים, יציאתם 'בֵּיד רִמָּה', הייתה אירוע חיצוני במידה רבה. אולם מבחינה פסיכולוגית עדיין "המצרים היו אדונים לישראל..." כדי להירפא מאותו שעבוד נפשי, מאותה חרדת מצרים, אין די בכך שישראל יראו את מצרים מת על שפת הים. בתהליכי ריפוי הנפש האנושית אין קיצורי דרך... מטרת המחצית הראשונה של הסיפור היא אפוא להוציא אל הפועל את חרדתם הגדולה של ישראל מפני משעבדיהם מתמול. לשם כך ניתן להם לחשוב כי רדיפת פרעה אחריהם רדיפת אויב רגילה היא, המסכנת את חייהם... הוצאה זו אל הפועל של יראתם ממצרים נועדה כמובן לריפוי ולתיקון... רק ההיפוך שחל בין ראייתם את מצרים הרודפים אחריהם והמשיגים אותם ומסכנים את חייהם... לבין ראייתם את מצרים מת על שפת הים... הביא את בני ישראל לראות את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים, ולהמיר את יראתם מפני המצרים ביראה את ה'.

18. יראת מצרים מוחלפת ביראת ה' – שמות י"ד

(ל) ... וַיִּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת מִצְרַיִם מֵת עַל שְׁפַת הַיָּם: (לא) וַיִּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' בְּמִצְרַיִם וַיִּירָאוּ הָעָם אֶת ה' וַיֹּאמְרוּ בְּה' וּבְמֹשֶׁה עֲבָדוּ:

מי יתן מותנו ביד ה' בארץ מצרים בשבתנו על סיר הבשר – שמות ט"ז

19. על מה בני ישראל מתלוננים באמת? שמות ט"ז

(א) וַיִּסְעוּ מֵאֵילָם וַיָּבֹאוּ פְלִי-עֲדָת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל אֶל-מִדְבַּר-סִינַי אֲשֶׁר בֵּין-אֵילָם וּבֵין סִינַי בְּחֻמֶּשֶׁת עָשָׂר יוֹם

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ג

לתקדש השני לצאתם מארץ מצרים: (ב) [וילינו] (וילינו) כל-עדת בני-ישראל על-משה ועל-אהרן במדבר: (ג) ויאמרו אליהם בני ישראל מי יתן מותנו ביד ה' בארץ מצרים בשבתנו על סיר הבשר באכלנו לחם לשבע כי הוצאתם אותנו אל המדבר הזה להמית את כל הקהל הזה ברעב:

20. צרות ההווה מרככות את זיכרון צרות העבר – מ"ד קאסוטו, פירוש על ספר שמות, עמ' 131:

הפרזה זו מובנת יפה מבחינה פסיכולוגית, הואיל ועשוי האדם לשכוח את הצרות שבעבר מפני הצרות שבהווה, ולתאר לעצמו את העבר כאילו היה הרבה יותר טוב ממה שהיה באמת. הלוואי וזיכנו למות במצרים – טוענים הם עכשיו – כי גורלנו היום מר יותר ממיתה טבעית, כי הוצאת אתנו אל המדבר הזה להמית את כל הקהל הזה ברעב. שוב הפרזה ברורה.

21. מה הפתרון של ה' לתלונת ישראל ומה הפתרון של משה?

(ד) ויאמר י"י אל-משה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים ויצא העם ולקטו דבר-יום ביום למען אנסנו הגלגל בפורתי אס-לא: (ה) והיה ביום הששי והכינו את אשר-יביאו והיה משנה על אשר-ילקטו יום ויום: (ו) ויאמר משה ואהרן אל-כל-בני ישראל ערב וידעתם כי י"י הוציא אתכם מארץ מצרים: (ז) ובקר וראיתם את-כבוד י"י בשמעו את-תלנתיכם על-י"י ונחנו מ"ה כי [תלינו] (תלנו) על-ינו: (ח) ויאמר משה בתת י"י לכם בערב בשר לאכל ולחם בבקר לשבע בשמע י"י את-תלנתיכם אשר-אתם מליגים עליו ונחנו מ"ה לא-עלינו תלנתיכם כי על-י"י:

(ט) ויאמר משה אל-אהרן אמר אל-כל-עדת בני ישראל קרבו לפני י"י כי שמע את תלנתיכם: (י) והיה כדבר אהרן אל-כל-עדת בני-ישראל ויפנו אל-המדבר והנה כבוד י"י נראה בענן:

(יא) וידבר י"י אל-משה לאמר: (יב) שמעתי את-תלונת בני ישראל דבר אליהם לאמר בין הערבים תאכלו בשר ובבקר תשבעו-לחם וידעתם כי אני י"י א-להיכם:

(יג) והיה בערב ותעל השלל ותכס את-המתנה ובבקר היתה שכבת השלל סביב למתנה: (יד) ותעל שכבת השלל והנה על-פני המדבר דם מחספס דם כפר על-הארץ: (טו) ויראו בני-ישראל ויאמרו איש אל-אחיו מן הוא כי לא ידעו מה-הוא ויאמר משה אליהם הוא הלחם אשר נתן י"י לכם לאכלה: ... (לא) ויקראו בית-ישראל את-שמו מן והוא כזרע גד לכן וטעמו כצפיתת בדבש:

(לב) ויאמר משה זה הדבר אשר צנה י"י מלא העמר ממנו למשמרת לדרייתכם למעון יראו את-הלחם אשר האכלתי אתכם במדבר בהוציא אתכם מארץ מצרים: ... (לה) ובני ישראל אכלו את-המן ארבעים שנה עד-באם אל-ארץ נושבת את-המן אכלו עד-באם אליהצה ארץ כנען:

זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חינום – במדבר י"א

22. איך נראה שולחן הסעודה במצרים – במדבר י"א

(ד) והאספסוף אשר בקרבם התאוו תאווה וישבו ויכפו גם בני ישראל ויאמרו מי יאכלנו בשר: (ה) זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנום את הקשאים ואת הקבטחים ואת הקציר ואת הבצלים ואת השומים: (ו) ועתה נפשנו יבשה אין כל בלתי אל המן עינינו:

(ז) והמן כזרע גד הוא ועינו כעין הבדלח: (ח) שטו העם ולקטו וטחנו ברחים או דכו במדכה ובשללו בפרור ועשו אתו עגות והיה טעמו כטעם לשד השמן: (ט) ובקדת הטל על המתנה לילה ירד המן עליו:

(י) וישמע משה את העם בכה למשפחתיו איש לפתח אהלו ויחר אף ה' מאד ובעיני משה רע: (יא) ויאמר משה אל ה' למה הרעת לעבדך ולמה לא מציתי חן בעיניך לשום את משא כל העם הזה עלי: (יב) האנכי הרייתי את כל העם הזה אם אנכי ילדתיהו כי תאמר אלי שאתה בחיקך פאשר ישא האמן את הינק על האדמה אשר נשבעת לאבותיו: (יג) מאין לי בשר לתת לכל העם הזה כי יכפו עלי לאמר תנה לנו בשר ונאכלה: ...

(יח) ואל העם תאמר התקדשו למחר ואכלתם בשר כי בכיתם באזני ה' לאמר מי יאכלנו בשר כי טוב לנו במצרים ונתן ה' לכם בשר ואכלתם: (יט) לא יום אחד תאכלו ולא יומים ולא חמשה ימים ולא עשרה ימים ולא עשרים יום: (כ) עד חדש ימים עד אשר יצא מאפכם והיה לכם לזרא יען כי מאסתם את ה' אשר בקרבכם ותכפו לפניו לאמר למה זה יצאנו ממצרים:

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ג

23. האם תיאורי מצרים בפי העם מנותקים מהמציאות? כתבי הרודוטוס (מהדורת שור), ספר שני

עמ' 92: יש ביניהם [=בין המצרים] החיים רק על דגים לבד; אחרי דיגם אותם והוציאם מהם את הקרבים, מיבשים אותם בשמש ואוכלים אותם יבשים.
עמ' 125: נרשם באותיות מצריות על הפירמידה בכמה נאכלו מאת הפועלים צנון, בצלים ושומים. כפי שאני זוכר היטב אשר אמר לי המתורגמן בקוראו את הכתב, הוצאו אלף ושש מאות ככר כסף.

נתנה ראש ונשובה מצרימה – במדבר י"ג-י"ד

24. הפחד מן הלא נודע מחליש את הפחד מן הרע הידוע – במדבר פרק יג

(יז) וישלח אתם משה לתור את ארץ כנען ויאמר אליהם עלו זה בנגב ועליהם את ההר: (יח) וראיתם את הארץ מה היא... (כ) ומה הארץ השמנה היא אם רזה היש בה עץ אם אין והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ והימים ימי בכורי ענבים: ...
(כג) ויבאו עד נחל אשכול ויכרתו משם זמורה ואשכול ענבים אחד וישאֵהוּ במוט בשנים ומן הרמנים ומן התאנים: (כד) למקום ההוא קרא נחל אשכול על אדות האשכול אשר כרתו משם בני ישראל: (כה) וישבו מתור הארץ מקץ ארבעים יום:
(כו) וילכו ויבאו אל משה ואל אהרן אל מדבר פארן קדשה וישיבו אתם דבר ואת כל העדה ויראום את פרי הארץ: (כז) ויספרו לו ויאמרו באנו אל הארץ אשר שלחתנו וגם זבת חלב ודבש היא וזה פריה: (כח) אפס פי עז העם התישב בארץ והערים בצורות גדולות מאד וגם ילדי הענק ראינו שם: (כט) עמלק יושב בארץ הנגב והחתי והיבוס והאמרי יושב בהר והכנעני יושב על הים ועל יד הירדן: ... (לב) ויצאו דבת הארץ אשר תרו אתה אל בני ישראל לאמר הארץ אשר עברנו בה לתור אתה ארץ אכלת יושביה היא וכל העם אשר ראינו בתוכה אנשי מדות: (לג) ושם ראינו את הנפילים בני ענק מן הנפילים ונהי בעינינו כחגבים וכן היינו בעיניהם:

25. נחזור למצרים כדי להציל את טפנו ממוות (!?) – במדבר י"ד

(א) ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו העם כלילה ההוא: (ב) וילנו על משה ועל אהרן כל בני ישראל ויאמרו אליהם כל העדה לו מתנו בארץ מצרים או במדבר הזה לו מתנו: (ג) ולמה ה' מביא אתנו אל הארץ הזאת לנפל בחרב נשינו וטפנו יהיו לבז הלוא טוב לנו שוב מצרימה: (ד) ויאמרו איש אל אחיו נתנה ראש ונשובה מצרימה:

26. העונש על חטא המרגלים: ארבעים שנות נדודים במדבר – במדבר י"ד

(יא) ויאמר ה' אל משה עד אנה ינאצני העם הזה ועד אנה לא יאמינו בי בכל האותות אשר עשיתי בקרבם: (יב) אכנו בדבר ואורשנו ואעשה אתה לגוי גדול ועצום ממנו: (יג) ויאמר משה אל ה' ושמעו מצרים פי העלית בכחך את העם הזה מקרבו: ... (טו) והמתה את העם שהנה כאיש אחד ואמרו הגוים אשר שמעו את שמעך לאמר: (טז) מבלתי יכלת ה' להביא את העם הזה אל הארץ אשר נשבע להם וישחטם במדבר: ...
(כו) וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר: ... (כח) אמר אליהם חי אני ואני נאם ה' אם לא פאשר דברתם באזני פון אעשה להם: (כט) במדבר הזה יפלו פגריכם וכל פקדונכם לכל מספרכם מכן עשרים שנה ומעלה אשר הלינתם עלי: ... (לג) ובניכם יהיו רעים במדבר ארבעים שנה ונשאאו את זונתיכם עד תם פגריכם במדבר: (לד) במספר הימים אשר תרתם את הארץ ארבעים יום יום לשנה יום לשנה תשאאו את עונתיכם ארבעים שנה וידעתם את תנאותי:

27. ארבעים השנים נספרים מיום היציאה ממצרים ולא מחטא המרגלים – יהושע פרק ה'

(ד) וזה הדבר אשר מל יהושע כל העם היצא ממצרים הנזכרים כל אנשי המלחמה מתו במדבר בדרך בצאתם ממצרים: ... (ו) כי ארבעים שנה הלכו בני ישראל במדבר עד תם כל הגוי אנשי המלחמה היצאים ממצרים: ... (י) ויחננו בני ישראל בגלגל ויעשו את הפסח בארבעה עשר יום לחדש בערב בערבות יריחו: (יא) ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח מצות וקלוי בעצם היום הזה:

28. הקבלה בין תיאור יציאת מצרים לחטא המרגלים

יציאת מצרים	חטא המרגלים (במדבר י"ג-י"ד)
-------------	-----------------------------

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ג

(שמות י"ג)	
(יז) ... פון ינחם העם בראתם מלחמה	(י"ג, לב) ויצאיו דבת הארץ אשר תרו אתה אל בני ישראל לאמר הארץ אשר עברנו בה לתור אתה ארץ אכלת יושביה הוא וכל העם אשר ראינו בתוכה אנשי מדות: (לג) ושם ראינו את הנפילים בני ענק מן הנפילים ונהי בעינינו כחגבים וכן היינו בעיניהם: (יד, א) ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו העם בלילה ההוא: (ב) וילנו על משה ועל אהרן כל בני ישראל ויאמרו אלכם כל העדה לו מתנו בארץ מצרים או במדבר הזה לו מתנו: (ג) ולמה ה' מביא אתנו אל הארץ הזאת לנפל בחרב בשינו וטפנו יהיו לבז
(יח) ויסב א-להים את העם דרך המדבר ים סוף	הלוא טוב לנו שוב מצרימה: (ד) ויאמרו איש אל אחיו נתנה ראש ונשובה מצרימה:
(יח) ויסב א-להים את העם דרך המדבר ים סוף	(כא) ואולם חי אני וימלא כבוד ה' את כל הארץ: (כב) כי כל האנשים הראים את קבדי ואת אתתי אשר עשיתי במצרים ובמדבר וינסו אותי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי: (כג) אם יראו את הארץ אשר נשבעתי לאבותם וכל מנאצי לא יראוה: ... (כה) והעמלקי והכנעני יושב בעמק מחר פנו וסעו לכם המדבר דרך ים סוף:

המעט כי העליתנו מארץ זבת חלב ודבש – במדבר ט"ז

מארץ של מוות לארץ זבת חלב ודבש – במדבר ט"ז

(יב) וישלח משה לקרא לדתן ולאבירם בני אליאב ויאמרו לא נעלה: (יג) **המעט כי העליתנו מארץ זבת חלב ודבש להמיתנו במדבר כי תשתרר עלינו גם השתרר:** (יד) אף לא אל ארץ זבת חלב ודבש הביתנו ותתן לנו נחלת שדה וכרם העיני האנשים ההם תנקה לא נעלה: ... (כח) ויאמר משה בזאת תדעו כי ה' שלחני לעשות את כל המעשים האלה כי לא מלבי: (כט) אם כמות כל האדם ימתון אלה ופקודת כל האדם יפקד עליהם לא ה' שלחני: (ל) ואם בריאה יבא ה' ופצתה האדמה את פיה ובלעה אתם ואת כל אשר להם וירדו חיים שאלה וידעתם **כי נאצו האנשים האלה את ה':**

הגאולה העתידה וזיכרון מצרים

29. הגאולה עתידה להיות דומה לגאולת מצרים – ישעיהו י"א

(י) והיה ביום ההוא שרש ישי אשר עמד לגס עמים אליו גוים ידרשו והיתה מנחתו כבוד: (יא) והיה ביום ההוא יוסיף א-דני ו שנית ידו לקנות את-שאר עמו אשר ישאר מאשור וממצרים ומפתרוס ומכוש ומעילם ומשנער ומחמת ומאזי הים: (יב) ונשא גס לגוים ואסף נדחי ישראל ונפצות יהודה יקבץ מארבע כנפות הארץ: ... (טו) והתקרים י"י את לשון ים-מצרים והגיה נדו עליהנהר בעינים [=בעוצם?] רוחו והכהו לשבעה נחלים והדריד בנעלים: (טז) והיתה מסלה לשאר עמו אשר ישאר מאשור כאשר היתה לישראל ביום עלתו מארץ מצרים:

30. הגאולה העתידה תשכיח את זכר גאולת מצרים – ירמיהו ט"ז

(יד) לכן הנהימים באים נאם-י"י ולא-יאמר עוד חיי-י"י אשר העלה את-בני ישראל מארץ מצרים: (טו) כי אם-חיי-י"י אשר העלה את-בני ישראל מארץ צפון ומפל הארצות אשר הדיחם שמה והשבתיים על-אדמתם אשר נתתי לאבותם: